

Тема 3

Цивільно-правова відповідальність за порушення зобов'язання

Приходько Ілона
СПФ 321

Поняття цивільно-правової відповідальності та підстави цивільно-правової відповідальності

Існують два підходи до розуміння цивільно-правової відповідальності:

- **Ретроспективна** (тлумачиться як відповідальність за минулі вчинки)
- **Проспективна/ позитивна** (як відповідальність за майбутню поведінку)

У цивільному праві відповідальність може наступати після порушення зобов'язання (ст. ст. 610-611 ЦКУ) (див. конспект)

Відповідальність у ЦП має свої **особливості**:

- Державний примус
- Несприятливі наслідки для суб'єкта (майнові витрати, тощо)
- Державний і суспільний осуд порушника

Функції ЦП відповідальності:

Превентивна (виховно-запобіжнича)

Репресивна (каральна)

Компенсаційна

Підстави до ЦП відповідальності:

1. Наявність складу правопорушення

Існують два підходи до визначення складу правопорушення:

- 1) Загально-теоретичний (-об'єкт, об. Сторона, суб'єкт, суб сторона.)
- 2) Цивілістичний (школа, протиправні дії, причининий зв'язок, вина)

2. Шкода, яка є першою з об'єктивних підстав

Заподіяння шкоди і є тим самим юридичним фактом, наявність якого є обов'язковою для покладення на особу обов'язку відшкодувати шкоду. Якщо особа порушила норми закону, але при цьому матеріальна та/або моральна шкода нікому не заподіяна, вести мову про притягнення такої особи до деліктної відповідальності неможливо.

Види і форми ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Відповідальність може бути **договірна і не договірна**.

Договірна настає у разі, наприклад, не належного виконання, а не договірна у разі заподіяної шкоди.

До того ж, договірна відповідальність може бути:

1. Залежно від виду порушення договору : за не виконання, за неналежне виконання (ст. ст. 612,613)
2. Залежно від розподілу відповідальності: **часткова** (Покладається на 2 чи більше, кожна з яких відповідає перед кредитором в рівних частинах (ст. 541 ЦК)), **солідарна** (Виникає при неподільності предмета зобов'язання, представляє собою сумісну відповідальність, дек. суб'єктів), **субсидіарна** (Право стягнення боргу з іншого суб'єкту якщо перший не може його нести) .

Субсидіарна відповідальність

Може бути:

Основна :
виникає на підставі загальних приписів закону, це є загальним правилом відповідальності за невиконання, або неналежне виконання.

Додаткова :

- 1) настає тільки у випадках прямо прередбачених законом або договором.
- 2) Є покладанням додаткової відповідальності, що передбачає наявність основної відповідальності, яку несе відповідальна особа.
- 3) Покладається на осіб, які не несуть безпосередньо основної відповідальності перед кредитором.

Поняття збитків. Склад збитків.

Важливе значення для цивільно-правової відповідальності має її форма, під якою розуміють форму прояву тих додаткових обтяжень, що накладаються на правопорушника. Серед цих форм вирізняється відшкодування збитків. Зумовлено це тим, що здебільшого наслідком порушення цивільних прав є саме збитки. Тому ця форма відповідальності має загальне значення і застосовується у всіх випадках, якщо законом або договором не встановлено інше.

Докладніше про збитки у статті 22 ЦКУ

Збитки.

Під збитками розуміють ті негативні наслідки, які наста ли для потерпілого від цивільного правопорушення. Вони складаються з реальної шкоди та витраченої вигоди.

Реальна шкода — це зменшення наявного майна потерпілого. Вона включає до себе витрати, зроблені кредитором для відновлення свого порушеного права, та конкретну втрату або пошкодження його майна.

Втрачена вигода — це можливе збільшення майна потерпілого, яке не відбулося внаслідок правопорушення. Вона відображається в неодержаних кредитором доходах, які він одержав би, якби зобов'язання було виконане боржником належним чином. Цивільне законодавство закріплює принцип повного відшкодування збитків, і тому за загальним правилом відшкодовуються як реальна шкода, так і втрачена вигода.

Інші форми відповідальності

У зобов'язаннях формою відповідальності може виступати також неустойка (штраф, пеня) — грошова сума, яку боржник має сплатити кредитору у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання. При цьому збитки відшкодовуються в частині, не покритій неустойкою.

Законом чи договором можуть бути передбачені такі випадки: коли допускається стягнення тільки неустойки, але не збитків; коли збитки можуть бути стягнуті в повній сумі понад неустойку; коли за вибором кредитора можуть бути стягнуті або неустойка, або збитки.

За цивільним правом для виникнення обов'язку відшкодувати шкоду необхідно 4 умови:

- 1) завдання майнової шкоди, тобто такої, яка може бути відображена у грошах (ЦК передбачає можливість грошової оцінки, а відтак і відшкодування моральної шкоди);
- 2) протиправність діянь особи, яка завдала шкоди, тобто порушення нею юридичних норм і правил;
- 3) наявність причинового зв'язку між протиправними діями особи, яка завдала шкоди, і цією шкодою;
- 4) вина особи, яка завдала шкоду.

За цивільним правом для виникнення обов'язку відшкодувати шкоду необхідно 4 умови:

- 1) завдання майнової шкоди, тобто такої, яка може бути відображена у грошах (ЦК передбачає можливість грошової оцінки, а відтак і відшкодування моральної шкоди);
- 2) протиправність діянь особи, яка завдала шкоди, тобто порушення нею юридичних норм і правил;
- 3) наявність причинового зв'язку між протиправними діями особи, яка завдала шкоди, і цією шкодою;
- 4) вина особи, яка завдала шкоду.

Відповідальність боржника за дії інших осіб

Боржник відповідає за порушення зобов'язання іншими особами, на яких було покладено його виконання, якщо договором або законом не встановлено відповідальність безпосереднього виконавця.

Якщо виконання зобов'язання покладено боржником на іншу особу (детально див. коментар до ст. 528 ЦК), здійснити дії, що становлять зміст зобов'язання, має саме ця особа. Разом з тим, в разі невиконання або неналежного виконання третьою особою покладеного на неї обов'язку боржника, відповідальність за так порушення покладається за загальним правилом не на цю особу, а на самого боржника. Тобто саме боржник має відшкодувати кредиторів збитки, завдані порушенням зобов'язання третьою особою, або сплатити неустойку, оскільки боржник залишається стороною зобов'язання.

Звільнення від відповідальності

Законодавством передбачено деякі випадки, коли особа, яка завдала шкоди, звільняється від відповідальності.

По-перше, слід наголосити, що той, хто діяв правомірно, не відповідає за завдану ним шкоду за винятком випадків, передбачених законом. Зокрема, не підлягає відшкодуванню шкода, заподіяна в стані необхідної оборони.

По-друге, той, хто заподіяв шкоду, звільняється від її відшкодування, якщо доведе, що вона заподіяна не з його вини.

Особа, яка не виконала зобов'язання або виконала його неналежним чином, несе майнову відповідальність лише за наявності вини (умислу чи необережності), крім випадків, передбачених законом або договором.

Відсутність вини доводиться особою, яка порушила зобов'язання. Тут слід зазначити, що випадкові дії, які на відміну від необережних або навмисних мають зовнішні ознаки правопорушення, але позбавлені елемента вини, визнаються казусом і здебільшого не тягнуть за собою цивільно-правової відповідальності. Крім цього, у випадку, якщо виникненню або збільшенню шкоди сприяла груба необережність самого потерпілого, то залежно від ступеня його вини (а за вини заподіювача шкоди — і залежно від ступеня його вини) розмір відшкодування має бути зменшений або у відшкодуванні шкоди повинно бути відмовлено